7. Золотар А. С. Використання технологій blockchain для покращення захисту інтелектуальної власності в Україні. *Правовий часопис Донбасу.* 2022. № 3 (80). С. 27–32.
8. Коротун О. М. Адміністративно-правові аспекти забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні: проблеми теорії та практики правозастосування : монографія. Київ : НУБіП України. 2019. 292 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-94

СУБ'ЄКТИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Михальська Юлія Борисівна
здобувач Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» м. Ужгород, Україна

Реалізація судового контролю за виконанням судових рішень безпосередньо залежить від суб'єктного складу відповідних правовідносин, оскільки саме через діяльність конкретних учасників нормативно визначені контрольні повноваження набувають практичного змісту. Тому визначення кола суб'єктів, їх правосуб'єктності та взаємних прав і обов'язків є необхідною передумовою характеристики цього інституту.

У теорії адміністративного права розмежовуються поняття «суб'єкт адміністративного права» і «суб'єкт адміністративних правовідносин»: перше означає потенційну здатність бути носієм адміністративних прав і обов'язків, тоді як друге характеризує особу, яка фактично бере участь у конкретному правовідношенні [1; 2]. Відповідно, суб'єктом правовідносин судового контролю особа стає лише за наявності юридичних фактів, що зумовлюють її включення до відповідної контрольної процедури.

Суб'єктний склад таких правовідносин не є сталим і залежить від конкретної форми судового контролю. У межах оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця безпосередніми учасниками є суд, заявник та державний або приватний виконавець. Натомість у звітній формі контролю правовідношення може виникати без участі виконавця,

а його ключовими суб'єктами виступають суд, стягувач, боржник та, у передбачених законом випадках, керівник юридичної особи.

Правосуб'єктність учасників також має різну природу. Повноваження суду випливають із його конституційного статусу та конкретизуються процесуальним законом; статус виконавця ґрунтується на наданих йому державою публічно-владних повноваженнях; правосуб'єктність стягувача і боржника визначається їх процесуальним становищем та наявністю судового рішення, що підлягає виконанню.

Характер відповідних правовідносин поєднує владні та диспозитивні елементи. Суд наділений обов'язковими контрольними повноваженнями щодо оцінки поведінки учасників і застосування передбачених законом заходів реагування, тоді як ініціювання багатьох контрольних процедур залежить від волевиявлення заінтересованої особи. Таке поєднання підтверджує комплексний характер правовідносин у сфері судового контролю, у яких взаємодіють адміністративно-правові та господарсько-процесуальні засоби регулювання [1; 2].

Суб'єктний склад правовідносин судового контролю формувався поступово разом із розвитком відповідних процесуальних механізмів. Судова реформа 2017 року систематизувала регулювання контролю за виконанням рішень у ГПК України, а Закон № 4094-IX 2024 року розширив його процесуальні форми та уточнив коло учасників [3; 4]. Особливо показовим стало запровадження звітної форми контролю, у межах якої контроль може бути безпосередньо спрямований на боржника без обов'язкової участі виконавця.

З огляду на характер участі у механізмі судового контролю доцільно виокремити три основні групи суб'єктів.

До першої групи належать безпосередні суб'єкти судово-контрольного правовідношення: господарський суд, стягувач, боржник, а також державний або приватний виконавець у тих випадках, коли предметом контролю є його рішення, дії, бездіяльність чи перебіг виконавчого провадження. При цьому виконавець не є обов'язковим учасником усіх форм контролю, оскільки у звітній процедурі відповідне правовідношення може виникати без його участі.

Другу групу становлять суб'єкти суміжних організаційних і контрольних правовідносин, зокрема Міністерство юстиції України, органи відомчого контролю та інші посадові особи, які забезпечують функціонування системи примусового виконання. Вони впливають на реалізацію судових рішень, але не набувають автоматично статусу учасника конкретного судово-контрольного провадження. До цієї групи за наявності законних підстав може бути віднесений і прокурор.

Третю групу утворюють допоміжні учасники: представники сторін, експерти, спеціалісти, перекладачі, оцінювачі та інші особи, участь яких сприяє встановленню обставин і належній реалізації контрольної процедури, але не наділяє їх самостійною контрольною компетенцією.

Такий диференційований підхід дозволяє чіткіше відмежувати безпосередніх учасників судового контролю від суб'єктів, які лише організаційно або функціонально забезпечують його здійснення.

Центральним суб'єктом правовідносин судового контролю є господарський суд першої інстанції, який відповідно до ГПК України здійснює контроль за виконанням ухваленого ним рішення [5]. Після прийняття Закону № 4094-IX його повноваження були розширені: поряд із перевіркою законності рішень, дій чи бездіяльності виконавця суд отримав можливість безпосередньо контролювати поведінку боржника, зокрема шляхом розгляду звіту про виконання судового рішення [5; 4].

Правовий статус суду у таких відносинах має комплексний характер. З одного боку, він діє як орган правосуддя у межах господарської процесуальної форми, а з іншого – реалізує публічно-владні контрольні повноваження щодо суб'єктів, від поведінки яких залежить виконання судового акта. У скарговій процедурі предметом контролю є діяльність державного чи приватного виконавця, тоді як у звітній формі – безпосередньо належність виконання обов'язку боржником. Це зумовлює поєднання господарсько-процесуальної форми з виразним адміністративно-правовим змістом контрольної діяльності суду.

Водночас активна роль суду має реалізовуватися виключно у межах визначеної законом компетенції. Суд може оцінювати законність і результативність виконання, вимагати передбачені законом відомості та застосовувати відповідні заходи реагування, проте не повинен перебирати на себе функції виконавця, боржника чи органів управління юридичної особи. Саме дотримання цієї межі забезпечує баланс між ефективністю судового контролю та функціональним розподілом повноважень у механізмі виконання судових рішень.

Важливими суб'єктами судово-контрольних правовідносин є державні та приватні виконавці у тих випадках, коли предметом контролю виступають їх рішення, дії, бездіяльність або перебіг виконавчого провадження. Законодавство України закріплює змішану модель примусового виконання, у межах якої відповідні повноваження здійснюються органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями [6; 7].

Водночас виконавець не є обов'язковим учасником усіх форм судового контролю. Його участь є характерною насамперед для скаргової процедури, тоді як у звітній формі контроль може

безпосередньо здійснюватися щодо боржника без участі виконавця. Тому статус виконавця у системі контрольних правовідносин необхідно визначати залежно від конкретної форми та предмета судового контролю.

Попри різний організаційно-правовий статус державного і приватного виконавця, функціональна природа їх діяльності є подібною. Обидва реалізують публічно-владні повноваження у сфері примусового виконання, а їх рішення, дії та бездіяльність можуть бути предметом судової перевірки [8, с. 117; 9]. Саме функціональний підхід дозволяє розглядати приватного виконавця не як суто приватного професіонала, а як суб'єкта, якому держава делегувала владні повноваження.

Разом із тим законодавче регулювання статусу державних і приватних виконавців істотно відрізняється щодо організації діяльності, дисциплінарної та майнової відповідальності, професійного контролю й гарантій відшкодування шкоди [8, с. 118]. Така диференціація частково зумовлена відмінністю між державною службою та незалежною професійною діяльністю, однак водночас актуалізує потребу у формуванні більш узгоджених стандартів професійної відповідальності обох категорій виконавців.

Особливе місце у системі суб'єктів судового контролю посідають державні, комунальні та інші публічні боржники. Їх статус визначається не лише загальними нормами виконавчого законодавства, а й спеціальними правилами щодо виконання рішень за участю держави та суб'єктів публічного сектору [6]. У таких випадках суд має враховувати особливості бюджетних і казначейських процедур, однак вони не можуть нівелювати обов'язок держави забезпечити реальне виконання остаточного судового рішення.

Судовий контроль щодо публічного боржника має бути спрямований насамперед на перевірку того, чи вжив він усіх доступних організаційних, бюджетних та управлінських заходів для виконання рішення. Водночас суд не повинен перебирати на себе функції розпорядника бюджетних коштів чи іншого органу публічного управління.

Безпосередніми суб'єктами контрольних правовідносин є також стягувач і боржник, правовий статус яких визначається їх становищем у виконавчому провадженні та змістом судового рішення [6]. Вони виступають не лише носіями матеріального інтересу, а й активними учасниками контрольних процедур. При цьому їх участь не завжди пов'язана з уже відкритим виконавчим провадженням, що особливо характерно для звітної форми контролю.

Процесуальні інтереси цих суб'єктів мають різну спрямованість. Стягувач заінтересований передусім у своєчасному та повному

виконанні рішення і може ініціювати скаргові та звітні механізми контролю [10]. Боржник, своєю чергою, використовує передбачені законом засоби для захисту від незаконного чи непропорційного примусового впливу. Отже, формальна процесуальна рівність сторін поєднується з відмінністю їх функціональних інтересів, що потребує збалансованого визначення прав і гарантій кожного з них.

Окреме місце у системі суб'єктів посідає прокурор, який може брати участь у відповідних правовідносинах лише за наявності встановлених Конституцією України та законом підстав для представництва інтересів держави [11]. Сам факт участі державного чи комунального суб'єкта або невиконання судового рішення не зумовлює автоматичного вступу прокурора у контрольне провадження. Його статус має похідний і субсидіарний характер, тому прокурор не є постійним чи обов'язковим суб'єктом судового контролю.

До суб'єктів суміжних організаційних і контрольних правовідносин належать Міністерство юстиції України та його територіальні органи, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері примусового виконання, організацію діяльності державної виконавчої служби та контроль за окремими аспектами діяльності приватних виконавців [12]. Однак здійснення таких повноважень не наділяє їх статусом безпосередніх учасників конкретного судово-контрольного правовідношення.

Відомчий і судовий контроль мають різну правову природу та функціональне призначення. Перший спрямований переважно на внутрішню організацію, дисципліну та професійні стандарти системи примусового виконання, тоді як судовий контроль є незалежною зовнішньою формою перевірки законності та забезпечення виконання конкретного судового рішення [13, с. 41].

Допоміжну групу становлять представники сторін, експерти, спеціалісти, перекладачі, оцінювачі та інші особи, залучені до виконавчого провадження [14]. Вони, як правило, не є ініціаторами або адресатами судового контролю і не мають самостійної контрольної компетенції. Водночас результати їх діяльності можуть мати доказове значення та опосередковано впливати на висновки суду щодо законності й належності виконання.

Серед допоміжних учасників важливе місце посідають представники стягувача і боржника, насамперед адвокати, які забезпечують реалізацію права на професійну правничу допомогу у контрольних процедурах. Водночас їх участь має похідний характер: представник діє в інтересах відповідної сторони та не набуває самостійної контрольної компетенції [15, с. 23].

Окрему проблему становить визначення статусу осіб, права чи законні інтереси яких можуть безпосередньо порушуватися під час виконання судового рішення, але які не мають чітко визначеного процесуального становища. До таких доктринально відносять так званого «субборжника» – особу, яка формально не є боржником, однак у певних випадках зобов'язана вчиняти дії щодо його майна або сприяти виконанню рішення. Аналогічні труднощі можуть виникати щодо третіх осіб, зокрема добросовісних набувачів майна, права яких зазнають безпосереднього впливу внаслідок виконавчих дій [6].

Наявність таких випадків свідчить про потребу чіткішого визначення доступу до судового контролю. Доцільним видається не формальне розширення переліку учасників, а застосування функціонального критерію: право на звернення до суду має виникати тоді, коли рішення, дія чи бездіяльність у виконавчому провадженні безпосередньо і юридично значуще впливають на права або законні інтереси відповідної особи.

Додаткові складнощі виникають у зведеному виконавчому провадженні, де одна виконавча дія може стосуватися кількох стягувачів і судових рішень. У таких випадках особливого значення набуває чітке визначення не лише кола суб'єктів, а й меж судової компетенції, оскільки від цього залежить узгодженість і ефективність судового контролю.

Додатково суб'єктів судово-контрольних правовідносин доцільно класифікувати за критерієм необхідності їх участі у конкретній формі контролю. Універсальним обов'язковим суб'єктом залишається суд, тоді як участь інших осіб залежить від предмета відповідної процедури. У скарговій формі необхідними учасниками є суд, заявник і державний або приватний виконавець, дії якого оскаржуються; у звітній – суд і боржник, а за ініціювання процедури стягувачем також стягувач. Інші особи набувають факультативного статусу за наявності передбачених законом підстав.

Отже, критерій обов'язковості має застосовуватися не до інституту судового контролю загалом, а до конкретного виду контрольного правовідношення. Такий підхід точніше відображає сучасну модель, у якій судовий контроль охоплює як перевірку діяльності виконавця, так і безпосередню оцінку поведінки боржника.

Узагальнюючи, суб'єктний склад судового контролю є функціонально неоднорідною системою, що охоплює безпосередніх учасників контрольного правовідношення, суб'єктів суміжних організаційно-контрольних відносин та допоміжних учасників. Водночас окремі категорії осіб, права яких реально зачіпаються виконавчими діями,

все ще потребують чіткішого нормативного визначення процесуального статусу та гарантій доступу до судового захисту.

Ефективність судового контролю значною мірою залежить від належного розмежування компетенції його учасників і чіткого визначення їх процесуальних прав та обов'язків. Саме диференційований підхід до суб'єктного складу дозволяє забезпечити баланс між результативністю виконання судового рішення та належним захистом прав усіх заінтересованих осіб.

Література:

1. Загальне адміністративне право : підручник / за заг. ред. Б. Візера, Я. Лазура, Т. Карабін, О. Білаша. Одеса : Юридика, 2025. 418 с.

2. Максименко О. В. Особливості суб'єктів адміністративних правовідносин в теорії адміністративного права. *Матеріали конференції Житомирського державного технологічного університету*. 2020. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/67-2.pdf

3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень: Закон України від 21 листопада 2024 р. № 4094-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#Text

5. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text

6. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text

7. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1403-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text

8. Мороз В. П. Окремі аспекти визначення адміністративно-правового статусу органів та осіб, уповноважених на примусове виконання судових рішень. *Нове українське право*. 2021. № 6. С. 114–119.

9. Морозов Є. Приватний виконавець – суб'єкт владних повноважень. ЛІГА.Блоги. URL: https://blog.liga.net/user/emorozov/article/43277
10. Виконання рішень у цивільних та господарських справах відтепер контролюватиме суд – діє закон. Закон і Бізнес. URL: https://zib.com.ua/ua/164690.html
11. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text
12. Про учасників виконавчого процесу. Дніпровське міжрегіональне управління Міністерства юстиції України. URL: https://just-dnipro.gov.ua/pro-uchasnykiv-vykonavchoho-protsesu/
13. Чепурний В. Зміст статусу приватного виконавця як суб'єкта публічно-управлінських правовідносин в Україні: постановка проблеми. *Law. State. Technology*. 2024. № 1. С. 39–43. DOI: https://doi.org/10.32782/LST/2024-1-6
14. Учасники виконавчого провадження. Деснянський районний суд міста Києва. URL: https://ds.ki.court.gov.ua/sud2603/gromadyanam/111/702054/
15. Ільєва Н. В., Ковальчук О. М. Класифікація суб'єктів адміністративного права та місце в ній адвоката. *Правова держава*. 2024. № 54. С. 18–25. DOI: https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304861. URL: http://pd.onu.edu.ua/article/view/304861

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-95

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ПУБЛІЧНИХ КОШТІВ

Шухнін Антон Сергійович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-8065-8205

Розвиток інформаційного суспільства та цифровізація публічного управління зумовили якісні зміни у правовому механізмі забезпечення відкритості публічних коштів, реалізації принципу прозорості та підзвітності у сфері публічних фінансів. За останнє десятиліття